

นโยบายสาธารณะที่ดีบนฐานเสรีภาพและจริยธรรม

รศ.ดร.ทิพาพร พิมพิสุทธิ

บทนำ

เสรีภาพเป็นแนวคิดบนฐานธรรมชาติหรือธรรมชาติที่ทำให้คนในสังคมสามารถคิด ตัดสินใจ ปฏิบัติและเข้าร่วมทางการเมืองได้ด้วยแนวทางของปัจเจกบุคคลที่แตกต่างกัน ทำให้สังคมสามารถพัฒนาความรู้และปัญญาได้ ขณะเดียวกันความรู้และปัญญามีความสำคัญต่อหลักเสรีภาพของสังคมที่จะทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทำให้สังคมมีพลังเพราะสังคมคิดเป็น ปฏิบัติได้ บนฐานของความรู้และปัญญา พลังปัจเจกจะหลอมรวมเป็นพลังร่วม เป็นพลังขับเคลื่อนทางสังคม บนฐานของจริยธรรม พลังร่วมไม่ใช่อำนาจเพื่อใช้เป็นกลไกในการแสวงหาผลประโยชน์ทางการเมืองแต่เป็นพลังทางจริยธรรมเพื่อสังคมโดยรวม

ดังนั้นการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมทางการเมืองที่ทำให้เสรีภาพแก่ผู้คนในสังคมได้มีส่วนร่วมทางการเมือง มีกระบวนการขับเคลื่อนทางสังคมจากประชาชนที่มีความรู้และปัญญาเพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นหลัก

บทความนี้มีวัตถุประสงค์คือวิเคราะห์กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีคือ กระบวนการอย่างไรและในสังคมไทยมีปัญหาอย่างไรบนฐานคิดด้านเสรีภาพ อำนาจและจริยธรรม วิเคราะห์กรณีศึกษาของการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดีและทิศทางการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบาย ในการเมืองไทย

กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี

มีฐานคิดดังนี้

นโยบายเกิดขึ้นเพื่อการแก้ปัญหาในสังคม สร้างสังคมที่เป็นสุขบนฐานคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้นนโยบายสาธารณะจึงต้องอยู่บนฐานของความรู้และพัฒนาศักยภาพให้มีคุณธรรม มีจิตสำนึกร่วมคิด ร่วมทำและร่วมแก้ปัญหาของสังคม ส่วนใหญ่ปัญหาจะนำนโยบาย นโยบายจะนำปัญหาในสังคมที่ให้ความสำคัญกับคุณภาพชีวิตและคุณค่าของมนุษย์มากกว่ามูลค่าทางวัตถุ คำนึงถึงทุนทางสังคมที่มีอยู่ทั้งผู้รู้ ปราชญ์ องค์กร วัฒนธรรม เป็นต้น

นโยบายไม่แก้ปัญหาแต่สร้างปัญหา ในยุคที่รัฐบาลรวมอำนาจจะกำหนดนโยบายที่สร้างเสถียรภาพทางการเมือง สร้างการพัฒนา ความเจริญเติบโตทางวัตถุ จำกัดการมีส่วนร่วมทางการเมือง จำกัดหลักนิติธรรม คุณธรรมและความโปร่งใส จำกัดในมิตินิติความรู้ การสร้างและพัฒนาคุณภาพ จริยธรรมและจิตวิญญาณในระดับรากแก้วที่จะร่วมแก้ปัญหาสังคมจากแนวความคิดและปรัชญาพื้นฐานของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่ฉบับที่ 1 – 7 แม้ว่าได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดของการมีส่วนร่วมและคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาในฉบับที่ 8 เป็นต้นมาก็

ตาม แต่ความยากจนยังคงเป็นปัญหาจนถึงปัจจุบัน นโยบายที่ผ่านมากกว่า 40 ปี ไม่สามารถ
แก้ปัญหาในระดับพื้นฐานระยะยาว

หลายโครงการที่นักวิชาการร่วมคิดร่วมทำและพยายามหาแนวทางแก้ปัญหาเมื่อกว่า 20 ปี
ที่ผ่านมา คือ โครงการพัฒนาลุ่มแม่น้ำกลอง ซึ่งมีอาจารย์ป๋วย อึ๊งภากรณ์ อาจารย์เสน่ห์ จามริก
ม.ร.ว.อภินันท์ รพีพัฒน์ ตลอดจนนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหิดล และเกษตรศาสตร์
ร่วมบูรณาการความคิดในการสร้างต้นแบบการพัฒนาแบบพึ่งตนเองในระดับรากแก้วแต่เป็น
โครงการที่มีฐานความคิดก้าวหน้า นักการเมืองและข้าราชการตามไม่ทันในบริบทของสังคม
ขณะนั้น จึงถูกมองเป็นภาพลบและต้องยุติโครงการในที่สุด โครงการที่ดีถูกกำหนดขึ้นเพื่อป้องกัน
ปัญหาในสังคม แทนที่จะตามแก้ปัญหา มักประสบปัญหาในสังคมไทย อย่างไรก็ตามโครงการนี้มี
คุณค่าต่อการเรียนรู้ของนักวิชาการรุ่นหลังในกระบวนการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนระดับราก
หญ้า หากโครงการดังกล่าวเกิดความต่อเนื่องตั้งแต่ 20 กว่าปีที่ผ่านมา ในทุกชุมชนระดับรากหญ้า
สังคมไทยจะมีรากฐานที่เข้มแข็งทั้งทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สุขภาวะ สิ่งแวดล้อม และ
การเมืองที่ยั่งยืน

กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะเป็นกระบวนการทางสังคม ผู้คนในสังคมต้องมีส่วน
ร่วม มองเห็นปัญหา ขับเคลื่อนให้สังคมเห็นเป็น ปัญหามหาชน เพื่อให้รัฐเข้ามาแก้ไขโดยกำหนด
เป็นนโยบายที่ตอบสนองความต้องการและปัญหาของผู้มีส่วนได้เสียอย่างแท้จริง กระบวนการ
ดังกล่าวจะเกิดขึ้นในระบบการเมืองแบบเปิด รัฐไม่ผูกขาดอำนาจข้าราชการ ต้องทำงานและอดทน
ในการรับรู้ความต้องการและความหลากหลายในความคิด ผู้เกี่ยวข้องในการวิเคราะห์นโยบายและ
ตัดสินใจนโยบายต้องตั้งอยู่บนฐานความรู้และปัญญาที่เปิดกว้าง เห็นความสำคัญของสิทธิมนุษยชน
ความเป็นธรรม ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน แม้ผู้มีส่วนได้เสียเป็นกลุ่มน้อยต้องให้ความเป็น
ธรรมและเอื้ออาทรต่อกลุ่มคนเหล่านั้น ไม่อ้างประโยชน์คนส่วนใหญ่บนภาระและความทุกข์
ทรมานตลอดชีวิตของคนส่วนน้อย

ดังนั้นกระบวนการขับเคลื่อนเชิงนโยบายของชุมชนเป็นข้อมูลที่บ่งบอกถึงปัญหาในสังคม
ที่นักวิเคราะห์และผู้กำหนดนโยบายต้องศึกษาให้ลึกและรู้จริงมากกว่าเพียงรับรู้เท่านั้น
กระบวนการทางสังคมเป็นเพียงรูปแบบ เนื่องจากถูกจำกัดด้วยอำนาจรัฐและระบบราชการ เมื่อมี
การปฏิรูปทางการเมืองและมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 76 ที่กำหนดให้
ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยการถ่ายโอนภารกิจ
และงบประมาณให้ท้องถิ่นในปี พ.ศ. 2535 จำนวน 25% และปี พ.ศ.2539 จำนวน 35% ของ
งบประมาณทั้งหมด แต่ในทางปฏิบัติจะถูกจำกัดอำนาจในการใช้งบประมาณ โดยกระบวนการและ
ขั้นตอนต่าง ๆ ที่ถูกกำหนดจากอำนาจรัฐส่วนกลางและระบบราชการตลอดจนข้อบ่งชี้ในการ
แก้ปัญหาของท้องถิ่นอาจขัดกับกฎหมายหรือนโยบายของหลายกระทรวง เช่น ปัญหามลภาวะที่เกิด
จากโรงงานอุตสาหกรรมในชุมชน เป็นต้น

แนวคิดยุทธมาภิบาลนำมาใช้เพื่อเพิ่มศักยภาพของภาครัฐในประเทศกำลังพัฒนา จากการผลักดันแนวความคิดดังกล่าวของธนาคารโลก ช่วยให้กระบวนการพัฒนาต้องทำด้วยความรอบคอบมากขึ้น อย่างไรก็ตาม หลักยุทธมาภิบาลเกิดขึ้นเพียงรูปแบบ แต่วัฒนธรรมและแนวคิดหลักยุทธมาภิบาลมิได้เกิดขึ้นในกระบวนการทางนโยบาย ดังจะเห็นจากหลักยุทธมาภิบาลของกระทรวงมหาดไทยจะถูกกำหนดโดยกฎ ระเบียบและระบบราชการของกระทรวงมหาดไทยมากกว่าการสร้างวัฒนธรรมยุทธมาภิบาล

ดังนั้นกระบวนการยุทธมาภิบาลที่ไม่เป็นไปอย่างถูกต้อง สังกมจะไม่มีความสุข ดังจะเห็นจากกรณีนโยบายการแก้ปัญหาภาคใต้ในปัจจุบัน การเมืองไทยแม้ว่าจะมีการปฏิรูปเกิดขึ้นก็ตาม แต่กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะจากประชาชน ชุมชนในท้องถิ่นยังถูกจำกัดด้วยอำนาจรัฐ ระบบราชการและวัฒนธรรมข้าราชการที่ฝังรากลึกมายาวนาน จนสามารถสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบข้าราชการในองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แทนวัฒนธรรมทางการเมืองแบบชาวบ้านที่สร้างจิตวิญญาณของการมีส่วนร่วมและประโยชน์ชุมชนเป็นสำคัญ กระบวนการทางสังคมในการพัฒนานโยบายสาธารณะที่จะให้ผู้คนในสังคมมีส่วนร่วมขับเคลื่อนเชิงนโยบายจึงเกิดขึ้นเพียงรูปแบบ

ปัจจัยขับเคลื่อนนโยบายสาธารณะ ในกระบวนการเชิงนโยบายดังกล่าวมีปัจจัยหลายประการ คือเวทีนโยบายสาธารณะ การประชุมสัมมนา และที่สำคัญคือ สื่อมวลชนซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่จะช่วยขับเคลื่อนประเด็นปัญหาเชิงนโยบายให้สังคมได้เรียนรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นในการแก้ปัญหาเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เชิงนโยบายให้กว้างขวางในสังคม ช่วยเปิดกว้างในเชิงปัญญาและจิตวิญญาณที่ร่วมรับรู้ปัญหาของสังคมที่มีความหลากหลายและสลับซับซ้อนในปัจจุบัน

นักการเมืองสามารถสร้างเครื่องมือเชิงนโยบาย เช่น จดหมายข่าวสำหรับท้องถิ่นเพื่อสร้างความรู้และการเรียนรู้ประเด็นปัญหาสำคัญในท้องถิ่น ระดับจังหวัดจนถึงระดับชาติ เพื่อเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและผลักดันนโยบายในระดับต่าง ๆ ร่วมกันกับองค์กรอื่น ๆ ในท้องถิ่นอย่างบูรณาการ

ในเชิงทฤษฎีจะเห็นว่ากระบวนการพัฒนานโยบายเป็นการกระบวนการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนหลากหลายในสังคมมีส่วนได้ส่วนเสียจากนโยบาย เป็นกระบวนการบ่งบอกถึงปัญหาในสังคม เป็นกระบวนการขับเคลื่อนที่สำคัญทางการเมืองในระบอบประชาธิปไตยที่มีการจัดองค์กรการบริหาร ตลอดจนเครื่องมือความรู้และข้อมูลที่สามารถผลักดันเป็นนโยบาย

บทบาทจำกัดของสื่อมวลชน ฝ่ายการเมืองและนักวิชาการ ทำให้เกิดปัญหาในเชิงนโยบาย การมีส่วนร่วมเสนอประเด็นนโยบายสาธารณะอย่างกว้างขวางโดยฝ่ายต่าง ๆ จะทำให้ข้อมูลข้อเท็จจริง คุณค่า ค่านิยม ผลประโยชน์และข้อจำกัดเชิงนโยบายได้นำมาศึกษา วิเคราะห์ อย่างกว้างขวางทำให้เกิดความชัดเจน จนเป็นที่ยอมรับของสังคม ปัญหาความขัดแย้งเชิงนโยบายจะมี

น้อยลงเมื่อนโยบายถูกกำหนดและถูกนำมาปฏิบัติ แต่ในทางตรงกันข้ามนโยบายถูกหมกเม็ด บิดเบือน ความขัดแย้งจะตามมา เช่น ปัญหาท่อแก๊ส ไทย – มาเลเซียผ่านอำเภอจะนะ จังหวัดสงขลา และปัญหาท่อแก๊สที่จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

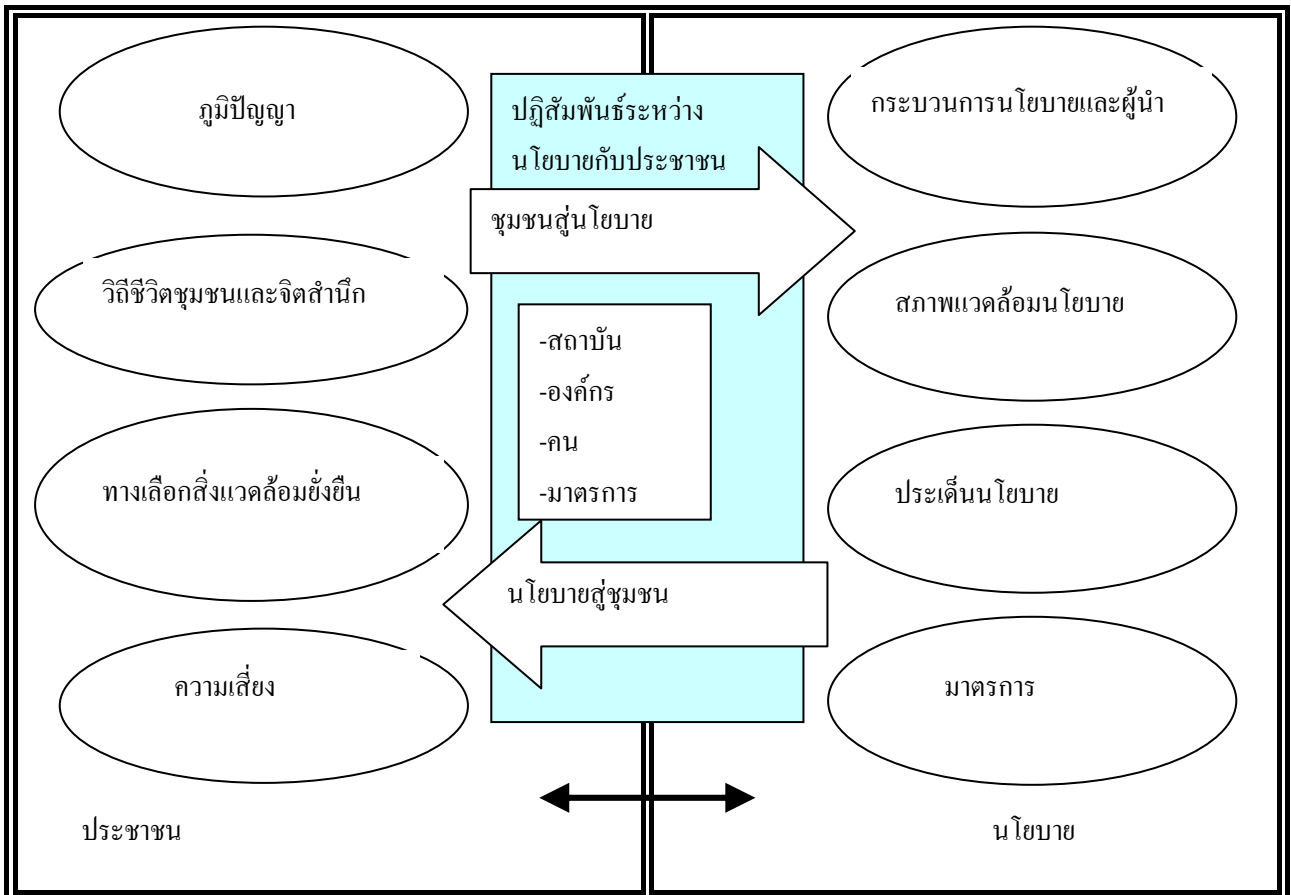
ความเป็นกลางของค่านิยมในกระบวนการเชิงนโยบายเกิดขึ้นยากจนต้องมีเหตุผล ข้อมูล ข้อเท็จจริงของฝ่ายต่าง ๆ ประกอบการวิเคราะห์นโยบายและจากเหตุผลดังกล่าวจะทำให้การตัดสินใจเลือกนโยบายเกิดประโยชน์ต่อสังคมโดยรวม ผู้มีส่วนได้เสียยอมรับผลกระทบที่จะเกิดขึ้นอย่างรอมชอม เนื่องจากมีความเกื้อกูลช่วยเหลือผู้ได้รับผลกระทบ คนส่วนน้อยได้รับความเห็นใจช่วยเหลือเพื่อให้ดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข ความเป็นธรรมชาติเกิดขึ้น ปัญหาที่จะต่อต้านโครงการจะลดน้อยลง แต่ในทางปฏิบัติ คนส่วนน้อยต้องเป็นผู้เสียสละ และแบกรับภาระไปตลอดชีวิตจนถึงรุ่นลูกหลาน ข้อมูลในด้านผลกระทบจากโครงการไม่เปิดเผยและไม่มีความชัดเจน ทำให้รู้สึกไม่ไว้วางใจนโยบายของรัฐ นำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชาวบ้าน ดังจะเห็นได้จากโครงการเขื่อนปากมูล เขื่อนแก่งกรุง เขื่อนน้ำโจน และกรณีของโรงงานไทยแลนด์แทนทาลัม จังหวัดภูเก็ต เป็นต้น

กระบวนการพัฒนานโยบายตั้งอยู่บนพื้นฐานธรรมชาติ จึงจะทำให้บ้านเมืองสงบสุขหากกระบวนการดังกล่าวเป็นกระบวนการที่ไม่เป็นไปอย่างถูกต้อง ไม่มีธรรมชาติ สังคมจะไม่มีความสุข ดังนั้นระดับความสุขของสังคมที่เกิดขึ้นบ่งบอกถึงระดับความถูกต้องและระดับการมีธรรมชาติของกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะ กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ไม่มีฐานจริยธรรม สังคมจะไม่มีมีความสุข นโยบายสาธารณะในสังคมปัจจุบันไม่ได้นำไปสู่การสร้างสังคมที่มีคุณธรรม จริยธรรม ดังจะเห็นได้จากนโยบายการเปลี่ยนสภาพการพนันของหอยใต้ดินที่ผิดกฎหมายเป็นหอยบนดินที่ถูกกฎหมาย นับว่าเป็นนโยบายที่สร้างความเสื่อมถอยทางจริยธรรม สังคมที่มีธรรมชาติเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวถึงจะมีความชอบธรรม การใช้โยบายมั่วเพื่อสร้างความเอื้ออาทร ความเมตตากรุณาแก่คนจนไม่ใช่ความเมตตา ไม่นั่นคงและไม่ยั่งยืน

กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี ควรคำนึงถึงบริบทของสังคม ทูทางสังคม ทางเลือกในการแก้ปัญหา วิธีการแก้ปัญหของชุมชน ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงหรือความเสี่ยงที่เกิดขึ้นในสังคมเช่นการเปลี่ยนแปลงจากการพัฒนาอย่างรวดเร็ว และภัยพิบัติ เป็นต้น

ปัจจัยเหล่านี้ นักวิชาการและข้าราชการที่เกี่ยวข้องกับนโยบายสาธารณะไม่ให้ความสำคัญมากนัก แต่จะให้ความสำคัญต่่อนโยบาย และมาตรการทางนโยบายมากกว่าซึ่งปัจจัยเหล่านี้มีความสำคัญต่อการกำหนดนโยบายดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1: ตัวแบบกระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี(ลุ่มน้ำปะเหลียน)

กรณีศึกษาการพัฒนากระบวนการนโยบายสาธารณะที่ดี

ศึกษากรณีการจัดการและการใช้ประโยชน์ป่าชายเลน ป่าสาครในลุ่มน้ำปะเหลียน

จังหวัดตรัง โดยนายพิศิษฐ์ ชาญเสนาะ

เป็นโครงการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในเขตระบบนิเวศป่าชายเลนและป่าสาคร ให้ชาวบ้านสามารถสร้างชุดความรู้ของตนเอง เช่น ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศของป่าชายเลนหรือป่าสาครตามแต่กรณี ความรู้เกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชน เป็นต้น

มีกระบวนการการเคลื่อนไหวของชาวบ้านสามารถสร้างระบบการจัดการทรัพยากรของชุมชนทั้งในระบบนิเวศป่าชายเลนและระบบนิเวศป่าสาคร สร้างระเบียบกฎเกณฑ์ในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากทรัพยากร การควบคุมให้สมาชิกปฏิบัติตามระเบียบกฎเกณฑ์ ชุมชนสามารถสร้างกระบวนการนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ เช่น เศรษฐกิจชุมชน ความมั่นคงด้านอาหาร ยารักษาโรค การจัดการน้ำ เกิดองค์กรชุมชนและเครือข่ายในการฟื้นฟูจัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากร เกิดกระบวนการเคลื่อนไหวของชาวบ้านที่สามารถผลักดันให้เกิดแผนชุมชนในการฟื้นฟู จัดการ และใช้ประโยชน์ทรัพยากร และผลักดันให้องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกำหนดเป็นแผนขององค์กรหรือหน่วยงานในการสนับสนุนกระบวนการเคลื่อนไหวฟื้นฟู จัดการ และใช้ประโยชน์ในทรัพยากรดังกล่าวของชุมชน

ในด้านความรู้ ทำให้เกิดการเรียนรู้และการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน การเรียนรู้ในชุมชน และใช้ป่าสาครเห็นวงจรชีวิตในป่าสาคร เห็นคุณค่าในป่าสาครและป่าชายเลนที่จะจัดการทรัพยากรในป่าสาครให้เกิดประโยชน์ในชุมชน พร้อมให้เด็กเข้าไปศึกษาและตระหนักในสิ่งแวดล้อมในชุมชนและความหลากหลายในป่าสาครโดยให้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับป่าสาครและจำแนกแยกแยะชนิดพืชพรรณในป่าสาครและทดลองการขยายพันธุ์ในกระบวนการวิชาวิทยาศาสตร์ชีวภาพ

มีการศึกษาทรัพยากรสำหรับบ้านแต่ละห่า ม. 5 ต. กันตังใต้ อ. กันตัง จ. ตรัง โดยสถาบันการศึกษา เช่นนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ แกนนำชุมชน กลุ่มเยาวชน กลุ่มผู้หญิงบ้านแต่ละห่า ศึกษาวิจัยเรื่องสำหรับบ้านแต่ละห่า โดยร่วมกันเก็บข้อมูลพื้นฐาน วงจรชีวิตการใช้ประโยชน์และตรวจวัดสภาพน้ำในบริเวณที่มีสาหร่าย จัดทำเป็นเอกสารข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และระบบนิเวศที่เหมาะสมสำหรับการเจริญเติบโตของสาหร่าย

สร้างความรู้ ความเข้าใจ ในการจัดการป่า เพื่อกำหนดให้มีกิจกรรมการจัดทำแนวเขตที่ชัดเจนและการฟื้นฟูป่าชายเลนชุมชนเป็นหลัก การทบทวนกฎระเบียบและเขตพื้นที่ป่าชายเลนชุมชน มีการประสานความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน เพื่อหาแนวทางในการจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนประถมศึกษา 6 โรงเรียน และการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนในพื้นที่เป้าหมาย เกิดแนวทางในการจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษาในโรงเรียนเป้าหมาย

ได้แก่ โรงเรียนบ้านทุ่งตะชะพัฒนา โรงเรียนบ้านแหลม โรงเรียนบ้านตะหร้า โรงเรียนบ้านหินคอกควาย โรงเรียนบ้านหัวควน โรงเรียนวัดวาริวง

ชุมชนมีส่วนร่วมในการค้นหาความรู้ภูมิปัญญาและรวบรวมองค์ความรู้พื้นฐานชนิดปลาน้ำจืด ในคลองลำชาน เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถวิเคราะห์ปัญหาและผลกระทบต่อการลดปริมาณของสัตว์น้ำและร่วมกันนำเสนอแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูสัตว์น้ำในคลองในระดับตำบล เกิดการขยายผลจากความรู้ในระดับชุมชนสู่ตำบลใกล้เคียง

การใช้ป่าสาकुเป็นแหล่งเรียนรู้ ในการศึกษาระบบนิเวศป่าสาकु ความหลากหลายทางชีวภาพ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ สร้างหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับป่าสาकुเพื่อใช้ในโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ทราบถึงคุณค่าของป่าสาकु โรงเรียนบ้านไร่หลวงใช้ป่าสาकुเป็นแหล่งเรียนรู้ มีการทำหลักสูตรท้องถิ่นที่มีเนื้อหา สาकु รวบรวม สร้างองค์ความรู้ เพื่อให้ความรู้ ปลูกฝังจิตสำนึกในการอนุรักษ์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำหรับกระบวนการทางสังคม ชาวบ้านได้เกิดการเรียนรู้จากการเข้าร่วมกลุ่มและเกิดการรวมตัวที่จะต่อสู้กับ อบต.ที่จะขุดลอกป่าสาकुเพื่อให้น้ำไหลสะดวกเพื่อแก้ปัญหาในพื้นที่แต่ชาวบ้านไม่เห็นด้วย จึงเกิดการต่อต้านมีผลให้อบต.ต้องจัดการพื้นที่ป่าสาकुตามความต้องการของชุมชนที่ต้องการให้เข้ามาช่วยเหลือ ปรับแต่ง สาง ป่าสาकुให้สะดวกในการไหลของน้ำ

ชุมชนขยายความคิดในการขับเคลื่อนให้อบต.และส่วนราชการเข้ามามีส่วนร่วมกับชุมชนและสมาคมหยาดฝนเพื่อผลักดันให้เกิดนโยบายระดับจังหวัดและขยายกิจกรรมไปสู่เศรษฐกิจพอเพียง โดยให้ความรู้ในเรื่องเกษตรอินทรีย์ปลอดสารพิษเพราะปัญหาการปรับเปลี่ยนอาชีพเอาพื้นที่นาไปปลูกเป็นสวนยางพาราด้วยปัจจัยของราคา ยางทำให้เกิดการยกร่องทำสวน ยาง และมีการขยายปลูกป่าล้มซึ่งส่งผลต่อระบบการใช้น้ำเกิดขึ้นของชุมชน

จัดประชุมผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (stakeholder) ทั้งหน่วยงานภาครัฐ เช่น คณะกรรมการจังหวัดบูรณาการ กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดตรัง อบต. สำนักงานคณะกรรมการจัดการลุ่มน้ำภาคใต้ฝั่งตะวันตกส่วนที่ 2 ร่วมกับองค์กรชุมชนในพื้นที่ ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรป่าต้นน้ำ ชมรมอนุรักษ์ป่าสาकु เครือข่ายป่าชายเลน เพื่อสร้างความเข้าใจในนโยบายสาธารณะ และร่วมกันจัดทำแผนชุมชนในการจัดการทรัพยากรโดยชุมชน เพื่อการผลักดันการจัดการทรัพยากรธรรมชาติสู่ นโยบายสาธารณะ เชื่อมประสานกับผู้ว่าราชการจังหวัดบูรณาการ (ผู้ว่า CEO) เพื่อกำหนดนโยบายสาธารณะอนุรักษ์ป่าสาकु

สร้างเครือข่าย เกิดกลุ่มต่างๆขึ้นตามธรรมชาติในชุมชนอย่างหลากหลาย กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อเรียนรู้ในเรื่องต่างๆ กลุ่มที่เกิดขึ้นเพื่อนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์ในลักษณะต่างๆ ทั้งเครือข่ายในระดับพื้นที่ เช่นระดับชุมชน ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เครือข่ายตามฐานทรัพยากร เช่น เครือข่ายเกี่ยวกับป่าชายเลน เครือข่ายเกี่ยวกับป่าสาकु เครือข่ายที่เชื่อมกับกลุ่มคนอื่นๆเช่นคนชั้นกลางในเมือง โรงเรียน และองค์กรทางราชการอื่นๆ โดยอาศัยการจัดเวทีการแลกเปลี่ยนและการแสวงหา

ทางออกในการแก้ปัญหาต่างๆร่วมกัน กระทั่งการปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน เป็นแนวทางของการสร้างเครือข่าย

เกิดองค์กรจัดการเรื่องต่างๆขึ้นในชุมชน เพื่อทำหน้าที่ในการสนับสนุนให้สมาชิกได้ทำกิจกรรมต่างๆอย่างเป็นระบบและสามารถเชื่อมสัมพันธ์กับภายนอกได้อย่างมีพลัง ทั้งการเผยแพร่ความรู้ ความร่วมมือ และการสร้างปฏิบัติการต่างๆให้เกิดผลทั้งในระดับชุมชน หมู่บ้าน ตำบล และจังหวัด โดยเป็นองค์กรหรือกลุ่มที่มีการจัดโครงสร้างและการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ มีเป้าหมายของกลุ่มชัดเจน เช่น กลุ่มผู้หญิง กลุ่มเครือข่ายลุ่มน้ำปะเหลียน เป็นต้น เกิดการขยายพื้นที่การจัดการป่าชายเลนชุมชนลุ่มน้ำปะเหลียน บ้านปากปรนออก และบ้านทุ่งกอ

ผลที่เกิดขึ้นคือชุมชนพื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในลักษณะต่างๆ เช่น ด้านเศรษฐกิจ ด้านอาหาร ด้านยารักษาโรค ด้านที่อยู่อาศัย ด้านการจัดการน้ำ เกิดกลุ่มของชาวบ้านลักษณะต่างๆขึ้นมาทำและพัฒนากิจกรรมบางเรื่องโดยตรง เช่น กลุ่มผู้หญิงแปรรูปอาหาร กลุ่มจัดการน้ำ กลุ่มพัฒนาการใช้สมุนไพร กลุ่มนักเรียน ชมรมอนุรักษ์ป่าสาละวน คณะกรรมการป่าชายเลนชุมชน คณะกรรมการแหล่งอนุรักษ์พะอานธุ์สัตว์น้ำ

ชุมชนนำทรัพยากรมาใช้ประโยชน์บนพื้นฐานของการพึ่งตนเองและการใช้ทรัพยากรแบบยั่งยืน ทั้งการใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน และการใช้ในทางเศรษฐกิจที่ติดต่อสัมพันธ์กับตลาด มีการแลกเปลี่ยนประสพการณ์การทำงานระหว่าง ผู้หญิงบ้านทุ่งตะเซะและกลุ่มผู้หญิงบ้านเตะหრა โดยกลุ่มผู้หญิงบ้านเตะหრა มีการศึกษาดูงาน จากกลุ่มผู้หญิงบ้านทุ่งตะเซะเพื่อเป็นแนวทำกิจกรรมส่งเสริมอาชีพ ฝ้ามัคย้อมจากสีธรรมชาติ เป็นต้น

กรณีศึกษา: กองทุนสัจจะวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน นครชัย ยอดแก้ว

เป็นโครงการสร้างและพัฒนาเครือข่ายสัจจะวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา เพื่อปรับกระบวนการทัศน์และสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในนโยบายสาธารณะของภาคประชาชน ภาควิชาการและภาคการเมือง ในกิจกรรมการขับเคลื่อนโครงการสัจจะวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน ความรู้เรื่องฐานคิดสัจจะวันละ 1 บาท เป็นแนวคิดที่ให้กลุ่มสมาชิกลดรายจ่ายวันละ 1 บาท จากการทำนักวิจัยเข้าไปให้ความรู้เรื่องกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ในพื้นที่ตำบลโดยรอบทะเลสาบสงขลา โดยใช้ฐานเครือข่ายจากกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้าน

การขับเคลื่อนระดับตำบลสามารถพัฒนาต่อไปได้ด้วยดีมีจำนวนสมาชิกกลุ่มระดับตำบลเกิดขึ้น 64 กลุ่ม จำนวนสมาชิกทั้งหมด 45,248 คน มีจำนวนเงินกองทุนภายหลังการจัดสวัสดิการ 15,959,693 บาท ระดับจังหวัดมีการดำเนินกิจกรรมการสร้างเครือข่ายของโครงการ โดยจัดประชุมกลุ่มเครือข่ายกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท ทุกวันที่ 16 ของเดือน เริ่มครั้งที่ 1 ตั้งแต่วันที่ 16 มกราคม 2548 จนถึงปัจจุบัน ที่มูลนิธิ ดร.นครชัย – ปราณี ยอดแก้ว เป็นการประชุมที่

ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันหลายฝ่ายในพื้นที่ ทั้งฝ่ายชาวบ้าน เช่น สมาชิกในกลุ่ม ผู้นำกลุ่มระดับตำบล ฝ่ายนักการเมืองท้องถิ่น (อบต., เทศบาล ฯลฯ) ฝ่ายนักวิชาการมหาวิทยาลัย และฝ่ายมูลนิธิ ดร.ครุชบ-ปราณี ยอดแก้ว ได้มีการประสานโดยตรงกับผู้ว่าราชการจังหวัดสงขลา ตั้งแต่ช่วงก่อนดำเนินโครงการฯ เพื่อผลักดันให้แนวคิดนี้จะกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท เป็น แผนยุทธศาสตร์จังหวัด

จังหวัดสงขลาเห็นชอบแนวคิดเกี่ยวกับกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน เนื่องจากเป็นโครงการที่เป็นหลักประกันให้ประชาชน ชุมชน เพื่อเป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีและช่วยให้ชุมชนเข้มแข็ง โดยการมีส่วนร่วมเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน จึงมีความเห็นพ้องต้องกันของทุกภาคส่วนราชการในจังหวัดสงขลาที่จะขับเคลื่อน “โครงการสัจจะวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน” เป็นนโยบายภาคใต้แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดสงขลาให้ครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยมีคำสั่งจังหวัดสงขลา ที่ 223/2548 ลงวันที่ 19 เดือนมกราคม พ.ศ. 2548 และคำสั่งที่ 616/2548 เดือนมีนาคม พ.ศ. 2548 แต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อดำเนินงานกองทุนสัจจะวันละ 1 บาท เพื่อทำสวัสดิการภาคประชาชน จังหวัดสงขลา ประกอบด้วย ภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน ประสานกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสงขลา (อบจ.สงขลา) และได้เข้าร่วมการดำเนินโครงการ โดยเสนอให้ทุนสนับสนุนตำบลละ 100,000 บาท นำร่อง 50 เกิดเครือข่ายและเกิดภาคีร่วมอื่น ๆ เช่น กลุ่มการศึกษานอกโรงเรียน กลุ่มพัฒนาการจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และกระทรวงการคลัง ซึ่งได้เข้ามาเรียนรู้ในโครงการกองทุนสัจจะ

ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในการเมืองไทย

จากนโยบายรัฐบาลที่ให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคน จริยธรรม ความรู้และความสุขมากขึ้น คำนึงถึงความเป็นธรรม สวัสดิการภาคประชาชนและบริการทางสังคมที่จำเป็นอย่างทั่วถึง สภาพพัฒนาฯ จะใช้ดัชนีชี้วัดความสุขร่วมกันในสังคมไทยต้นปี 2550 ซึ่งประกอบด้วยตัวแปร 5 เรื่องคือ คน ครอบครั้ว สภาพแวดล้อม ชรรมาภิบาลและสิทธิเสรีภาพของประชาชน โดยเน้นค่านิยมในสังคมและความมีมนุษยธรรม

ทิศทางการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายในการเมืองไทยที่ให้ความสำคัญต่อมิติสังคม คุณธรรม ความรู้และบริบทของชุมชนเป็นการสร้างชุมชนเข้มแข็งและสังคมคุณธรรมซึ่งเป็นฐานการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองที่ดีและการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี การพัฒนาประชาธิปไตยจะไม่เกิดขึ้นจากสังคมชนชั้นกลางที่มีความรู้แต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นแต่จะเกิดขึ้นจากสังคมที่มีคุณธรรมและความรู้เป็นพื้นฐาน

สรุป

กระบวนการพัฒนานโยบายสาธารณะที่ดี ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายประการ กล่าวคือ วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่จะสร้างกระบวนการทางสังคมในการผลักดันนโยบาย ให้เป็นที่ยอมรับของสังคม ระบบการเมืองที่ให้เสรีภาพประชาชน โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบายรัฐ และระบบราชการต้องไม่ผูกขาดอำนาจในการกำหนดและ ตัดสินนโยบายยอมรับความต้องการที่มีความหลากหลายและแตกต่างซึ่งไม่ใช่ปัญหาเชิงนโยบาย การวิเคราะห์นโยบายต้องศึกษาให้ลึกและรู้จริงมากกว่าเพียงการรับรู้ ความเป็นธรรม ความเสมอภาคเท่าเทียมกัน ต้องเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐ